

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ที่ประกอบด้วย (1) การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินประสิทธิภาพของกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่สูงด้วยเทคนิคการวิเคราะห์การห่อหุ้มข้อมูล (Data Envelopment Analysis: DEA) และ (2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อทดสอบกระบวนการเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการในบริบทของชุมชนพื้นที่สูง โดยยึดแนวคิด “การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ” (Learning by Doing) และ “การสะท้อนผลการเรียนรู้” (Reflection) เป็นกลไกหลักของกระบวนการวิจัย

3.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 การศึกษาปัจจัยความสำเร็จผู้ประกอบการ ประชากร คือ สถาบันเกษตรกรในพื้นที่ดำเนินการของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) หรือ สวพส. รวมทั้งสิ้น 108 กลุ่ม ครอบคลุม 44 พื้นที่

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกเฉพาะกลุ่มที่มีผลประกอบการเป็นกำไรในปี พ.ศ. 2567 และอยู่ภายใต้การพัฒนาของกลุ่มงานตลาดและสถาบันเกษตรกรสำนักพัฒนา รวมทั้งสิ้น 21 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยวิสาหกิจชุมชน กลุ่มพึ่งตนเอง กลุ่มเตรียมสหกรณ์ และสหกรณ์ที่ดำเนินกิจการในพื้นที่สูง นำมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานด้วยเทคนิค Data Envelopment Analysis (DEA) ภายใต้ตัวแปรปัจจัยนำเข้า (Input Variables) ได้แก่ จำนวนสมาชิก ทุนเรือนหุ้น และทุนดำเนินงานทั้งหมด และตัวแปรผลผลิต (Output Variables) ได้แก่ รายได้ประจำปี และผลประกอบการปีล่าสุด จากนั้นคัดเลือกกลุ่มที่มีประสิทธิภาพสูงสุด 5 กลุ่มมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อระบุปัจจัยความสำเร็จของผู้ประกอบการในพื้นที่สูง

ตารางที่ 1 รายชื่อกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของผู้ประกอบการในพื้นที่สูง

ลุ่มน้ำ	โครงการ	รายชื่อกลุ่มผู้ประกอบการ	อันดับ	รูปแบบ	ชาติพันธุ์
ปัง	แม่มะลอ	วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่วาก	1	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
โขงเหนือ	แม่สลอง	วิสาหกิจกาแปดดอยยาง (ปางตันเตื่อ)	1	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
สาละวิน	พบพระ	สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด	1	สหกรณ์	ม้ง
น่าน	แม่จริม	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผลิตผักปลอดภัยแม่จริม	4	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
ปัง	ห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมะแตก	5	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
ปัง	ป่าแป๋	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลป่าแป๋	6	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
โขงเหนือ	วาวี	วิสาหกิจชุมชนดอยช้างพัฒนา	7	วิสาหกิจชุมชน	อาข่า ลีซู ม้ง กะเหรี่ยง
ปัง	ห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชนโครงการพัฒนาฯ แบบโครงการหลวงห้วยเป้า	8	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
สาละวิน	แม่สลอง	สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง จำกัด	9	สหกรณ์	กะเหรี่ยง
ปัง	แม่มะลอ	กลุ่มพีชไร่บ้านแม่วาก	10	กลุ่มพึ่งตนเอง	พื้นเมือง
โขงเหนือ	ห้วยก้างปลา	วิสาหกิจชุมชนลุ่มน้ำจัน	11	วิสาหกิจชุมชน	อาข่า เมี่ยน
ปัง	โหล่งซอด	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯโหล่งซอด	12	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
น่าน	น้ำแบ่ง	สหกรณ์การเกษตรพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงน้ำแบ่ง จำกัด	12	สหกรณ์	เมี่ยน พื้นเมือง
ปัง	โหล่งซอด	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกไม้ผลบ้านแม่สายนาเลา	13	วิสาหกิจชุมชน	พื้นเมือง
ปัง	ห้วยน้ำขาว	สหกรณ์โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงห้วยน้ำขาว จำกัด	15	สหกรณ์	ม้ง
สาละวิน	สบเมย	สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบเมย จำกัด	16	สหกรณ์	กะเหรี่ยง
ปัง	ปางแดงใน	วิสาหกิจกลุ่มหัตถกรรมบ้านปางแดงใน	17	วิสาหกิจชุมชน	คาราอั้ง

ปัง	ปางแดงใน	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านปางแดงใน	18	วิสาหกิจชุมชน	ดาราอั้ง
สาละวิน	ห้วยเขย่ง	สหกรณ์การเกษตรพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงห้วยเขย่ง จำกัด	19	สหกรณ์	กะเหรี่ยง
สาละวิน	แม่สามแลบ	สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สามแลบ จำกัด	20	สหกรณ์	กะเหรี่ยง
โขงเหนือ	วารวิ	สหกรณ์การเกษตรพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวารวิ จำกัด	21	สหกรณ์	กะเหรี่ยง อา ข้า ลีซู มั่ง

3.1.2 การทดสอบกระบวนการเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยคัดเลือกกลุ่มนำร่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของคะแนน DEA (ต่ำกว่า 0.46) และมีระยะเวลาการดำเนินงานระหว่าง 1– 5 ปี

กลุ่มตัวอย่างนำร่อง จำนวน 2 กลุ่ม โดยเน้นกลุ่มที่สตรีมีบทบาทในการบริหารจัดการหน่วยธุรกิจทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ประกอบการ ที่รวบรวมในฐานข้อมูลการพัฒนาของกลุ่มงานตลาดและสถาบันเกษตรกร สำนักพัฒนา ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับจำนวนสมาชิก ทุนเรือนหุ้น ทุนดำเนินงาน รายได้ และผลประกอบการ เพื่อการวิเคราะห์ DEA

3.2.2 แบบประเมินคุณลักษณะของผู้ประกอบการ ใช้สำหรับประเมินคุณลักษณะของผู้ประกอบการใน 10 ด้าน ได้แก่ (1) ความต้องการความสำเร็จ (2) ความสามารถในการรับความเสี่ยง (3) ความคิดสร้างสรรค์ (4) ความมุ่งมั่นพยายาม (5) ความเชื่อมั่นในตนเอง (6) ภาวะผู้นำ (7) การวางแผนและการจัดการ (8) การมองเห็นโอกาสทางธุรกิจ (9) ความสามารถในการตัดสินใจ และ (10) จริยธรรมและความรับผิดชอบ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (เต็ม 50 คะแนน) เพื่อแบ่งระดับศักยภาพของผู้ประกอบการ

3.2.3 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของผู้ประกอบการ และเพื่อใช้ในกระบวนการ PAR ร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่ม ผู้ผลิต/ผู้จัดหา เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น/ท้องถิ่น/เครือข่ายสนับสนุน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อรวบรวมข้อมูล ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหา อุปสรรค หาแนวทาง พัฒนาและยกระดับความเป็นผู้ประกอบการบนพื้นที่สูง โดยใช้เครื่องมือจับประเด็น การประชุมกลุ่มย่อย เช่น แผนผังแนวคิด (Mind Mapping) ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและแนวทางการแก้ไข บันทึกการประชุม (Meeting Minutes) โดยจดบันทึกทุกครั้งที่มีการประชุม เพื่อให้สามารถย้อนกลับไปดูข้อมูลและความคิดเห็นต่างๆ ได้ การจัดทำแผนที่ความรู้ (Knowledge Mapping) เพื่อแสดงข้อมูลและประสบการณ์ที่สั่งสมมาในกลุ่มผู้ประกอบการ และ การบันทึกเสียงหรือวิดีโอการประชุม เพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ในภายหลัง

3.2.4 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation Form) ใช้บันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมในกระบวนการ PAR

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การวิเคราะห์ประสิทธิภาพ (DEA)

- 1) รวบรวมข้อมูลทางการเงินและข้อมูลการดำเนินงานจากกลุ่มตัวอย่าง 23 กลุ่ม
- 2) วิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงสัมพัทธ์ด้วยเทคนิค DEA แบบมุ่งเน้นผลผลิต (Output-oriented) ทั้งแบบคงที่ (CCR) และแบบแปรผัน (BCC) เพื่อหาค่าความมีประสิทธิภาพโดยรวมและประสิทธิภาพต่อขนาด
- 3) คัดเลือกกลุ่มที่มีคะแนนประสิทธิภาพสูงสุด 5 กลุ่ม เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของผู้ประกอบการ

3.3.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กระบวนการ PAR ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่

- 1) วิเคราะห์ทุนและศักยภาพเดิมของกลุ่มผู้ประกอบการโดยใช้แนวคิดทุน 5 ด้าน (ทุนมนุษย์ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ กายภาพ และการเงิน)
- 2) ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย
- 3) ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing)
- 4) สะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) ผ่านการสนทนาเชิงลึกและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 5) ติดตามผลและถอดบทเรียนเพื่อสรุปแนวทางพัฒนาทักษะผู้ประกอบการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่สูง

3.4. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

- 1) วิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานของผู้ประกอบการด้วยเทคนิค DEA (CCR และ BCC Models) เพื่อหาค่าความมีประสิทธิภาพและระดับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม
- 2) วิเคราะห์ผลการประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการ PAR

3.4.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนาม โดยมุ่งอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ กลไกการเปลี่ยนแปลงของทักษะผู้ประกอบการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ตลอดจนโอกาสและแนวทางการยกระดับกิจการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทาน เช่น ผู้รับซื้อ ห้าง ร้านค้า และหน่วยสนับสนุนภาครัฐ การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) โดยเริ่มจากกลุ่มผู้ประกอบการเป้าหมาย แล้วขยายไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่าย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพ ปัญหา และโอกาสของกลุ่มผู้ประกอบการ ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการส่งเสริมการตลาด สำนักพัฒนา และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมประจำพื้นที่ เพื่อจัดทำการวิเคราะห์ SWOT เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กร พร้อมจัดทำแผนผังความเชื่อมโยงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Mapping) เพื่อสะท้อนความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปทานและใช้เป็นแนวทางยกระดับกลุ่มผู้ประกอบการเป็นต้นแบบการพัฒนาผู้ประกอบการในพื้นที่สูง